

УДК 378.011.3-051:004.738.5(043.3)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.324453>

Володимир Шевченко, кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри інженерії та технологій виробництва
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8905-5483>

Олена Філонич, майстер виробничого навчання кафедри
інженерії та технологій виробництва
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2017-4087>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОСТІ УЧНІВ В ПРОЦЕСІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРИ КОНСТРУЮВАННІ ВИРОБІВ

У статті обґрунтовано та розкрито важливі питання, що виникають при формуванні творчості учнів у процесі технологічної підготовки при конструюванні виробів. Окреслено основні концептуальні засади, обґрунтовано важливе значення впровадження комп'ютерно орієнтованих засобів навчання в освітній процес та їх вплив на формування навичок і фахових компетентностей у процесі конструювання виробів, зазначено необхідність фахової підготовки у процесі вибору майбутньої професії, зроблено акцент на метод проєктів у технології трудового навчання. Доведено, що творчість – важливий компонент формування в учнів фахових компетентностей та створює сприятливі умови для удосконалення освітнього процесу.

Ключові слова: творчість; освітній процес; технологічна підготовка; педагогічні умови; конструювання; гармонізація; самоконтроль.

Лім. 5.

Volodymyr Shevchenko, Ph.D. (Pedagogy), Professor, Head of the Engineering and
Production Technologies Department,
Mykhaylo Drahomanov Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8905-5483>

Olena Filonych, Master of Industrial Training of the Engineering and
Production Technologies Department,
Mykhaylo Drahomanov Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2017-4087>

FEATURES OF FORMING STUDENTS' CREATIVITY IN THE PROCESS OF TECHNOLOGICAL TRAINING IN PRODUCT DESIGN

In the article, the problem of the formation of the elements of the pupils' creativity in the designing of goods at senior school is revealed. There are outlined basic conceptual measurements of the problem, the great values of introduction of the computer technologies in formation of the skills of designing of the goods at the lessons of labor training and necessity of the vocational training at a choice of the profession are proved, particularly an emphasis on the method of designing in the technology of the labor training is made here.

Creativity is an activity that generates something qualitatively new, distinguished by its uniqueness, originality and socio-historical uniqueness. Creativity is specifically for a person, because a creator is always made – the subject of creative activity. In nature, a process of development, transformation, but not creativity. So, creativity is inherent in humans, and a special form of thinking that remains during this complex and partly unknown even to scientists process, allows creative thinking.

Creativity is necessary for society, primarily not in the cultural, but in the scientific and technical sphere, since it is this sphere that most significantly affects the well-being and dynamic development of human knowledge. The search for new knowledge and its materialization, that is, the creation of new objects of technology, have become significantly more complicated in the conditions of the increasing pace of updating technical means and the rapid growth of scientific and technical information. Because of this, the development of theoretical foundations and methodological tools for activating creative thinking and finding new technical solutions is constantly being ensured throughout the world.

Today, the focus is on ensuring safe conditions during educational activities, taking specific measures to preserve the health and lives of all participants in the educational process. It is no secret that the work of an educational institution cannot be highly effective if the issues of creating appropriate conditions and performing official duties aimed at preserving both one's own life and the health of the institution's employees, as well as the life and health of children, are not properly resolved, which is why, of course, there is a war in the country.

The essence of each of their key components is revealed, covering the organization of the educational process taking into account the physiological characteristics of students, the implementation by the teacher of the health-preserving potential of the subjects being studied, provision in the lessons, the harmonization of the health-preserving educational environment, the intention of motivating the formation of a healthy lifestyle, the formation of psycho-emotional states of students.

The current stage of school development involves the use of a new teaching system in the educational field of "Technology", a project-technological one, the purpose of which is to develop and produce an educational creative project, which involves the independent development and production of a product by a student from an idea to its embodiment in a material image. First of all, this involves the presence of subjective or objective novelty of the project, performed by a student with a certain control and consultation with the teacher.

The success of design is impossible without such interrelated goals: socio-economic efficiency, social integration, social activity, social manageability. But the most important factor is the correctly defined and consistently organizationally planned work of both the student and the teacher. And this is, first of all, the correct logical sequence of observing the stages of implementing creative projects.

Keywords: Creativity; educational process; technological preparation; pedagogical conditions; design; harmonization; self-control.

Постановка проблеми. Творчість – це своєрідна діяльність людини, яка спрямована на створення якісно нового, що відрізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю. Творчість специфічна для людини, бо завжди передбачає наявність того хто творить (створює) – суб'єкта творчості. Отже, людині притаманна творчість як особлива форма на основі уяви та фантазії, яка виникає під час цього складного і часто невідомого навіть ученим процесу, що називають творчим мисленням.

Процес становлення основ технічної творчості, розробка спеціальних методик, спрямованих на активізацію процесу творчості, навчання основ творчості, створення в наукових, проєктно-конструкторських спеціалізованих технологічних установах та в закладах освіти сприятливих умов для творчості постає сьогодні як необхідність.

Збільшення чисельності наукових кадрів, передбачене науково-технічним прогресом, не повною мірою відповідає сучасним потребам. Для активізації процесу отримання нових знань і набуття фахових компетентностей у створенні високо-ефективної техніки на основі винаходів потрібні спеціальні засоби, що стимулюють творче мислення. Специфіка цих засобів зумовлена відмінністю між алгоритмом наукового відкриття та формальною логікою побудови цього процесу.

Майстерне оволодіння цими прийомами надасть змогу усвідомити загальнолюдську значущість процесу творчості, його суспільну необхідність та важливість, повніше при цьому проявити свої творчі можливості.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми творчості загалом та технічної зокрема віддавна турбували людство, а тому залишаються актуальними і на сьогодні через свою багатогранність [3]. Розібратися у сутності процесу творчості намагалися філософи, психологи, письменники та навіть прості люди, які хоча б раз замислювалися над тим, чому виникає бажання до творчості і як пояснити цей складний феномен.

Провідна роль у розв'язанні цієї проблеми відводиться саме закладам освіти, її завдання – досягнення такої якості навчання, яке зробить нав-

чання доступним, цікавим, творчим, створить позитивний психологічний клімат для розвитку та формування особистості.

В умовах сьогодення увага сучасних науковців спрямована на вивчення сутності й змісту компетентнісного технологічного підходу, розроблення шляхів і засобів формування і розвитку творчості (В. Вдовченко, О. Коберник, М. Корець, Т. Мачача, М. Піддячий, В. Стещенко, А. Тарара, Б. Терещук, В. Тищенко, В. Титаренко, В. Туташинський, В. Юрженко, В. Шевченко).

Творчість – це цілеспрямований процес, метою якого є створення якісно нового. Він конструктивно пов'язаний з пізнавальною діяльністю та є активним відображенням об'єктивного світу у свідомості особистості.

Однак у процесі відображення дійсності виникають ускладнення, пов'язані з аналізом та синтезом якісно нових форм і образів у свідомості особистості. У процесі творчості не тільки відображаються при цьому предмети та явища об'єктивного світу, але й пізнаються цілі, умови, причини виникнення тих чи тих предметів та явищ. Тому творчість треба розглядати як процес складних об'єктивно-суб'єктивних відносин між особистістю, що створює, та об'єктами процесу творчості, як єдність пізнання та перетворення предметів і явищ навколишнього світу.

Метою статті є формування елементів творчості учнів в процесі технологічної підготовки при конструюванні виробів, набуття фахових компетентностей в процесі розвитку творчості, ознайомлення з особливостями і проблемами технологічної підготовки при виборі майбутньої професії пов'язаної із процесом конструювання одягу, детально розглянути метод проєктів у технології трудового навчання при вивченні конструювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існують різні види творчості: наукова, художня, технічна, тощо. Всі вони мають особливі риси, спільне і відмінне.

Прагнення творити природне для людини. Завдяки творчості кожна людина може реалізувати себе як особистість, досягти гармонії з навколишнім світом. А для суспільства загалом творчість окремих його членів є запорукою розвитку та процвітання.

Заклади освіти здійснюють потужний вплив на формування особистості, зокрема і на її творчі якості. Тому одним із основних завдань сучасної системи освіти в Україні є виявлення та подальший розвиток творчих здібностей кожного учня. Запоруйка цього – особистісно-орієнтована побудова освітнього процесу, його проблемно-діяльнісне спрямування [5]. Це завдання для педагогіки не нове, проте його значення і актуальність з часом не зменшуються. Невичерпність означеної проблеми зумовлена постійними змінами суспільного середовища, в якому функціонує система освіти. Тому пошук нових можливостей підсилення розвиваючих функцій освітнього процесу, засобів спрямованих на формування активної творчої особистості був і залишається досить актуальним напрямом теорії та практики психолого-педагогічної науки.

“Створення в уяві нових образів нерозривно і безпосередньо пов’язано із залученням наявних знань, із виконанням цілого ряду логічно-мислених операцій. Тісне поєднання чуттєвих і логічних компонентів такої діяльності призводить не тільки до відтворення образу, але й до створення якісно нового, відмінного від початкового, зображеного на кресленні” [4].

Отже, можна сказати, що, у результаті обмірковування над зображенням готової деталі, можна створити якісно іншу, із набором додаткових функцій та призначення. “У процесі формування даних умінь та набутті необхідних компетентностей необхідно спонукати “по-новому” дивитися на добре відомі речі, пропонувати таку точку зору, що відрізняється від загальноприйнятої, обговорювати можливі наслідки, що витікають із створених нових образів і предметів” [3].

Коли учень переконструює задані характеристики завдання в якісно новий образ, в його уяві з’являється якісно новий вигляд виробу. Без попереднього досвіду такої роботи не буде відбуватися творчий процес. Майже всі автори, які свого часу вивчали творчу діяльність, відзначають, що “творчо підходити до справи, висловлювати оригінальні пропозиції багатьом заважають такі негативні мотиви, як невпевненість у своїх силах, надмірна самокритика, страх бути незрозумілим або висміяним” [5].

Як відзначає Н. Карпенко [1]: “Процес розвитку уяви є найважливішою умовою творчого мислення, створення якісно нового при будь-якому виді праці...”. Зі свого боку, виділяються певні умови розвитку уяви, які можуть бути включені до змісту процесу технологічної підготовки формування творчості учнів при конструюванні виробів. Зокрема, “...розвиток уяви тісно пов’язаний із наявністю у особистості наступних рис та якостей, як, наприклад, активність при праці (вона допомагає протистояти невдачам), прагнення до ігрових ситуацій (вона допомагає звільнитися від скутості, відсором’язли-

вості), прагнення до вдосконалення, відсутність самозаспокоювання і т. ін.”[1]. Ці факти завжди необхідно враховувати учителю в процесі побудови та організації освітнього процесу: негативні – перекладати, а позитивні – розвивати.

Саме із врахуванням вищевказаного нами розроблено спеціальне програмне середовище із метою здійснення процесу конструювання виробів за допомогою ПК. На екрані з’являється зображення виробу, що надає можливість учневі переходити від одного зображення до іншого, змінюючи окремі елементи виробу (останній розділений на три частини), варіанти їх зміни (показано поряд із зображенням виробу).

Заклади освіти зокрема школа готують старшокласників до вибору професії всім змістом і методами освітньої діяльності. Проте вибір професії не може вважатися лише результатом загальношкільної та позашкільної діяльності. Потрібна спеціальна система заходів, спрямованих на підготовку учнів старшого шкільного віку саме до професійного самовизначення. На основі цієї системи і формується в особистості те особливе психологічне новоутворення, що має назву готовності до свідомого вибору професії [3]. Це психологічне утворення – структурне і включає такі компоненти:

- 1) загальне позитивне ставлення до праці на користь суспільства, працьовитість, усвідомлення того, що праця є обов’язком кожної людини;
- 2) знання певних професій, їх змісту, вимог, перспектив їх розвитку, шляхів здобуття професійної кваліфікації;
- 3) наявність певних професійних інтересів;
- 4) правильна самооцінка, знання своїх здібностей, інших властивостей.

Сучасне профорієнтування – це передовсім виховання молодшої людини як суб’єкта вибору професії і суб’єкта праці, який володіє активністю і самостійністю в поведінці і діяльності, здатністю до ініціативного цілепокладання та планування свого майбутнього, а також створення умов, які сприяють розвитку засобів активного професійного самовизначення: самооцінювання, самоорієнтування і саморозвитку [2]. Ефект профорієнтаційної роботи зі старшокласниками підвищується за певних умов. До них належать:

- а) побудова профорієнтаційної роботи на основі врахування вікових особливостей учнів;
- б) конструювання пізнавального профорієнтаційного матеріалу на основі принципів системності, послідовності й наступності;
- в) застосування активних методів навчання та виховання у профорієнтаційній роботі;
- г) реалізація творчих зв’язків класного керівника з батьками і вчителями-предметниками.

Основним завданням у процесі організації профорієнтаційної роботи є допомога, спрямована на

формування в учнів старшої школи правильного рішення, яке вплине на вибір професії та буде таким, що відображатиме актуальні як індивідуальні, так і суспільні потреби.

Вибір професії – це надважливий процес, що складається з цілої низки етапів, тривалість яких залежить як від зовнішніх умов та впливів, так і від індивідуальних особливостей суб'єкта в процесі вибору професії.

Останнім часом у нашій державі відбувається процес модернізації освітньої системи: НУШ, повномасштабне вторгнення Росії каталізувало ці процеси. Ці всі зміни спричинили процеси, що розвиваються за трьома основними напрямками: входження до світового освітнього простору; пошук нових засобів і методів формування творчої особистості; подальша інтеграція освітніх факторів (школи, родини, суспільства). Значний внесок у розробку теоретичних і практичних аспектів розвитку технології трудового навчання зробили М. Корець, Д. Кільдеров, В. Мадзігон, М. Піддячий, В. Шешенко, Б. Терещук, В. Тименко, В. Титаренко, В. Туташинський, Д. Тхоржевський, В. Сидоренко та ін.

Однією з педагогічних технологій, яка спрямована на поліпшення та розвиток трудового навчання, є метод творчих проєктів або проєктно-технологічний [3]. Теорія та практика проєктного підходу до навчання бере початок від кінця XIX – початку XX ст. завдяки науковим пошукам вітчизняних та зарубіжних учених-педагогів.

Елементи методу проєктів увійшли й до програми з трудового навчання (технологій) загальноосвітніх закладів України.

У програмі, зокрема, зазначається, що метод проєктів є основним методом навчання, який використовується в освітній галузі “Технологія”. Це зумовлено тим, що освітні завдання цієї галузі не можуть бути розв’язані тільки традиційними методами навчання.

Доцільно зазначити, що розуміння процесу сутності теорії та практики проєктно-технологічної діяльності й проєктного методу навчання є різним у зарубіжній та вітчизняній літературі. Під час спілкування з учителями та стейкхолдерами виявилось, що більшість із них ототожнюють поняття “проєктно-технологічний метод навчання” й “навчання проєктно-технологічної діяльності”, а це неправильно, оскільки ці терміни відрізняються за своєю метою.

Під проєктно-технологічним треба розуміти такий метод навчання, під час якого набуваються знання формуються уміння та фахові компетентності у процесі планування й виконання самостійних технічно-творчих завдань – проєктів. Навчання ж проєктно-технологічної діяльності обумовлюється способом взаємодії з навколишнім світом, тобто формуванням проєктно-технологічної культури. Тому можна зробити висновок, що найбільш опти-

мальні умови для навчання проєктно-технологічної діяльності та використання проєктно-технологічних методів можна створити на заняттях з трудового навчання (технологій). [5].

Висновки: Сучасний етап розвитку школи передбачає застосування в освітній галузі “Технологія” нової системи навчання, проєктно-технологічної, мета якої полягає у розробці й виготовленні навчального творчого проєкту, що передбачає самостійне розроблення, конструювання та виготовлення учнем виробу від ідеї до її втілення в матеріальний образ. Насамперед це передбачає наявність суб'єктивної або об'єктивної новизни проєкту, виконаного учнем з певним контролем та консультацією вчителя.

Аналізуючи науково-педагогічну літературу з цієї проблеми, зауважуємо, що на сьогодні питання організації проєктної роботи учня та вчителя розглянуто недостатньо, тобто необхідне більш розгорнуте та ґрунтовне його висвітлення, насамперед змісту, мети й етапності процесу проєктування. У своїх працях науковці найчастіше розглядають проєктування як процес створення й виготовлення об'єкта. Ми вважаємо, що проєктування – це науково обґрунтоване (визначене) технічно-творче конструювання нового проєктного об'єкта, за певною системою параметрів або перетворення наявного прототипу до якісно нового стану в процесі конструювання.

Перевага проєктно-технологічного методу трудового навчання полягає у тому, що учні під час цієї діяльності більш активно залучаються до самостійної, практичної, планової та систематичної роботи, в них виховується прагнення до пошуку шляхів створення нового або більш якісного вдосконалення наявного виробу (матеріального об'єкта), формується уявлення про його майбутнє застосування; розвиваються моральні і трудові якості, мотиви вибору професії. При цьому особливу увагу треба приділяти інтересу учнів до цього процесу, позаяк його згасання сигналізує про недоліки в роботі. Необхідно стежити, щоб учні доводили свої задуми до кінця, особливо на конструкторсько-технологічному етапі.

Успішність процесу проєктування неможлива без дотримання таких взаємопов'язаних цілей: соціальна інтегрованість, соціальна активність та соціальна керованість. Але все-таки найважливішим чинником виступає правильно визначена та послідовно при правильній організації спланована робота як учня, так і вчителя. А це насамперед передбачає правильну, логічно-послідовну діяльність з дотримання етапів виконання творчих проєктів.

На основі вищепреліченого можна зробити такий висновок: структуру і послідовність проєктно-технологічної діяльності учнів можна представити у такому вигляді:

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ВИХОВНИХ ФУНКЦІЙ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ XX – ПОЧАТОК XXI ст.)

1. Етап підготовки та організації проектно-технологічної діяльності.
2. Етап технічно-творчого конструювання.
3. Етап технологічного процесу.
4. Заклучний етап.

Упровадження такої технології потребує не лише врахування вікових та фізіологічних особливостей учнів, а й певних соціальних умов і обставин, у яких вони перебувають, що гостро постає особливо у період режиму воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпенко Н.В. Діагностика психічного розвитку дитини в роботі педагога (вчителя, вихователя). Київ: "Каравела", 2018. 192 с.
2. Котляревська О.О. Обдарована дитина: знахідка чи проблема. *Педагогічна майстерня*. 2019. № 7. С. 40–47.
3. Сидоренко В.К., Коберник О.М. Концепція технологічної освіти учнів загальноосвітніх закладів України (проект). *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2010. С. 33–36.
4. Стещенко В.В. Зміст трудового навчання (технологій) – на наукову основу. *Трудова підготовка в сучасній школі*. 2013. № 3. С. 2–4.

5. Тхоржевський Д.О. Виховання національної самосвідомості учнів – невідкладне завдання загальноосвітньої школи. *Шлях освіти*. 2003. № 2. С. 28–33.

REFERENCES

1. Karpenko, N.V. (2018). *Diahnostyka psikhichnoho rozvytku dytyny v roboti pedahoha (vchytelia, vykhovatelja)* [Diagnostics of the mental development of a child in the work of a teacher (teacher, educator)]. Kyiv, 192 p. [in Ukrainian].
2. Kotlyarevska, O.O. (2019). *Obdarovana dytna: znakhidka chy problema* [Gifted child: a find or a problem]. *Pedagogical workshop*. No. 7. pp. 40–47. [in Ukrainian].
3. Sydorenko, V.K. & Kobernyk, O.M. (2010). [Concept of technological education of students of general educational institutions of Ukraine (draft)]. *Labor training in educational institutions*. pp. 33–36. [in Ukrainian].
4. Steshenko, V.V. (2013). *Zmist trudovoho navchannia (tekhnologii) – na naukovu osnovu* [Content of labor training (technologies) – on a scientific basis]. *Labor training in a modern school*. No. 3. pp. 2–4. [in Ukrainian].
5. Thorzhevsky, D.O. (2003). [The education of national self-awareness of students is an urgent task of a comprehensive school]. *The path of education*. No. 2. pp. 28–33. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 09.03.2025

УДК 378.147:373.011.3-051

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.332797>

Тетяна Надім'янова, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4330-304X>

Віталій Мацигін, аспірант кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6538-7034>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ВИХОВНИХ ФУНКЦІЙ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ XX – ПОЧАТОК XXI ст.)

У статті проаналізовано процес трансформації цільових орієнтирів, змісту (функцій, основних напрямів), форм та результатів виховної діяльності класного керівника у вітчизняній школі у кінці XX – початку XXI ст. і класного керівника сучасного закладу загальної середньої освіти. Зміст виховної діяльності класних керівників наприкінці XX ст. представлено такими функціями, як дисциплінарно-наглядова, організаційно-опікунська, виховна. Виділено тенденції у теорії та практиці виховної діяльності класного керівника XXI ст. й підготовки здобувачів освіти до виконання функцій класного керівника. Наведено зміст професійної підготовки майбутніх вчителів до виконання функцій класного керівника, зокрема: створення умов для максимального розвитку кожного учня, визначення його неповторності та творчого потенціалу; вивчення особистості кожного школяра, його потреб та інтересів; створення сприятливого освітнього середовища із адекватним та морально-психологічним кліматом для кожної дитини; забезпечення самовиховання й саморозвитку особистості дитини, сприяння у створенні простору для особистісного розвитку і духовного формування особистості школяра; сприяння в отриманні додаткової освіти кожним учнем засобами гуртків, секцій, творчих груп, лабораторій; взаємодія з членами шкільного з учнівським самоврядуванням, з молодіжними організаціями в організації позанавчальної виховної діяльності класі; здійснення виховної діяльності в класі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів; здоров'язбережувальна діяльність і пропаганда здорового способу життя; здійснення індивідуальної роботи з батьками учнів, допомога в організації спільної діяльності дітей і батьків, підвищення їхньої педагогічної культури; ведення документації щодо планування процесу і результатів виховної роботи, щоденників спостережень та ін.

Ключові слова: класний керівник; виховна система; виховна діяльність; підготовка класного керівника; виховання.
Літ. 14.